

C. Quid ea narrat? *SO.* Ea lavatum dum it, servandum mihi dedit
Annulum: non advorti primò, sed postquam aspexi, illico Cognovi, ad te exsilui. *C.* Quid nunc suspicare, aut invenis De illa? *SO.* Nescio, nisi ut ex ipsa quæras, unde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. *SY.* Interii! plus spei video quàm volo: Nostra est, si ita est. *C.* Vivitne illa, cui tu dederas? *SO.* Nescio.
C. Quid renuntiavit olim fecisse? *SO.* Id quod jusseram.
C. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæretur. *SO.* Philtere.
SY. Ipsa est! mirum, ni illa salva est, et ego perii. *C.* Sostrata,
Sequere me intrò hac. *SO.* Ut præter spem evenit! quàm timui malè
Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendâ, Chreme!
C. Non licet hominem esse sæpe ita ut volt, si res non sinit:
Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam; olim nihil minus.

Dum it, cuando fué á bañarse. *Ad te exsilui*, vine á ti corriendo.
Si potis est, si puedes hallar algun rastro. *Cedo*, di. *Nunc ita tempus*, ahora estoy de tal manera que deseo tener una hija, mas en otro tiempo no.

SCENA II.

SYRUS.

Nisi me animus fallit, haud multum a me aberit infortunium;
Ita hercle in angustum oppido nunc meæ coguntur copia.

Nisi animus, si no me engaña el corazon. *Ita hercle*, á tan grande estrechez se hallan por vida mia reducidos mis intentos...

Nisi. Siro en este soliloquio se muestra muy sofocado y pensativo por el reconocimiento de Antifila, y no poder por esta causa sacar el dinero que pretende. Muésfrase en acto de deliberar qué medios tomará. Es gracioso el tal soli-

loquio, y está lleno de chiste y sal cômica.

Siro empieza su monólogo, como empezó Sostrata la escena anterior, remedando á su ama, que por el anillo es causa de su pesadumbre.

In angustum: esta metáfora está

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito e faucibus!
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.

Nihil tam difficile est, quin quærendo investigari possit.
Quid si hoc sic incipiam nunc? nihil est: quid si sic? tantumdem egero.

At sic opinor... non potest... imò optumè... euge! optumam habeo.

Retraham, hercle, opinor, ad me illud idem fugitivum argentum tamen.

Nisi video, si no invento alguna cosa. *Nam quod sperem*, porque no hay que esperar tocante al dinero, ó pretender yo poderle engañar: pongo una pica en Flandes si me escapo de esta sin la cabeza rota. *Bolum tantum*, que tan repentinamente me hayan quitado de la boca tan gran bocado. *Ratio*, tengo que discurrir de nuevo otra traza. *Nihil est*, nada consigo. *Tantumdem*, lo mismo adelantaré. *At sic*, pero me parece que así... es imposible... antes sí, muy bien... albricias! que he hallado un medio muy bueno. *Retraham*, pienso á fe mia que he de volver á pillar aquel dinero que se me escapaba de entre las manos.

tomada de las tropas que entran en pasos estrechos.

Copia, ad est, consiliorum.

Triumpho, hemos traducido el idiotismo, no la palabra. La expresión *latere tecto*, ó puede apelar al juego de los gladiadores, ó á las alas de un ejército. Lo primero es mas verisimil, porque era frase entre

ellos *tegere latus*, guardar el costado, y *dare latus opertum*, descubrir el flanco, dar punto al contrario, ó descubrirse.

At sic opinor, esto que escrito es muy frio, animado de la accion en el teatro, y de la vehemencia de la declamacion, manifiesta lo perplejo y dudoso que se hallaba Siro.

SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

C. Nulla mihi res posthac potest jam intervenire tanta,

Nulla, en esta escena manifiesta Clinia la alegría que tiene por haber sido reconocida Antifila. Clinia habia oido á Siro, mas este

no le habia visto, lo que no es de maravillar, siendo tan grande el proscenio entre los antiguos.

Quæ mihi agritudinem afferat : tanta hæc lætitia oborta est. Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim, quam volt.

S. Nihil me fefellit : cognita est, quantum audio hujus verba. Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtigisse lætor.

C. O mi Syre, audistin' obsecro? *S.* Quid ni? qui usque unâ affuerim?

C. Cui æquè audisti commodius quidquam evenisse? *S.* Nulli.

C. Atque ita me di ament, ut ego non tam meapte causâ lætor, quam illius, quam ego scio honore quovis dignam.

S. Ita credo; sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim : Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur :

Ne quid de amicâ nunc senex. *C.* O Jupiter ! *S.* Quiesce.

C. Antiphila mea nubet mihi. *S.* Siccine mihi interloquere ?

C. Quid faciam, Syre mi? gaudeo : fer me. *S.* Fero hercle verò.

C. Deorum vitam adepti sumus. *S.* Frustra operam hanc, opinor, sumo.

C. Loquere, audio. *S.* At jam hoc non ages. *C.* Agam. *S.* Videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur :

Nam si nunc a nobis abis, et Bacchidem hic relinquis

Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis ;

Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.

C. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum :

Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? *S.* Quid ni?

C. Quid dicam? quam causam afferam? *S.* Quin nolo mentiare :

Apertè, ita ut res sese habet, narrato. *C.* Quid ais? *S.* Jubeo,

Illam te amare, et velle uxorem : hanc esse Clitiphonis.

C. Bonam atque justam rem oppidò imperas, et factu facilem,

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet

Dedo, ya desde hoy me pongo en manos de mi padre para ser mas moderado de lo que él quiere. *Cognita est*, ha sido conocida Antifila, segun infiero de las palabras de este. *Ex sententiâ*, conforme à tu deseo. *Da te mihi*, hazme tú este favor, como yo te lo he hecho, porque tambien se ha de ver como se pone cobro en el asunto del amigo. *Siccine interloquere?* ¿asi me interrumpes? *Fer me*, ten paciencia conmigo. *Adepti sumus*, estoy como un principe. *Quo ore appellabo*, ¿con qué cara se lo diré yo à mi padre? *Tenes quid dicam?* ¿estás en lo que digo? *Oppidò bonam*, muy buena...

Senem vostrum. *S.* Imò ut rectâ viâ rem narret ordine omnem. *C.* Hem!

Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodis.

Nam qui ille poterit esse in tuto? dic mihi.

S. Huic equidem consilio palmam do : hic me magnificè offero,

Qui vim tantam in me, et potestatem habeam tantæ astutiæ, Vera dicendo, ut eos ambos fallam : ut cùm narret senex

Voster nostro istam esse amicam gnati, non credat tamen.

E. At enim spem istoc pacto rursùm nuptiarum omnem eripis :

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.

Tu fortasse, quid me fiat parvi pendis, dum illi consulas.

S. Quid, malum ! me ætatem censes velle id adsimularier?

Unus est dies, dum argentum eripio, pax ! nihil ampliùs.

C. Tantùm sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?

S. Quid, si redeo ad illos, qui aiunt : *Quid si nunc cælum ruat?*

C. Metuo quid agam. *S.* Metuis ! quasi non ea potestas sit tua, Quo velis in tempore, ut te exsolvas, rem facias palàm.

C. Age, age, traducatur Bacchis. *S.* Optumè...

Satin' sanus es, ¿estás en u juicio? *Palmam do*, á este pensamiento doy la primacia (esto es, este pensamiento me parece el mejor). *Non committet*, no me dará su hija por mujer. *Tu fortasse*, tú no haces caso de lo que será de mí, por mirar por tu señor. *Quid malum!* ¿qué diantres! piensas que ha de ser un siglo el tiempo que yo quiero que lo disimules. *Pax*, basta, ó acabóse. *Te exsolvas*, salir del enredo.

SCENA IV.

CHREMES. SYRUS.

C. Ita me di amabunt, ut nunc Menedemi vicem Miseret me, tantùm devenisse ad eum mali.

Ita dit, así los dioses me ayuden.

Ita me, Cremes siente que posen tantos en casa de Menedemo, porque considera que grande será el

gasto, y alaba la astucia de Syro para que se conozca mejor cuanto se engaña.

Hancine mulierem alere cum illâ familiâ!
 Etsi, scio, hosce aliquot dies non sentiet:
 Ita magno desiderio fuit ei filius.
 Verùm ubi videbit tantos sibi sumptus domi
 Quotidianos fieri, nec fieri modum,
 Optabit rursus ut abeat ab se filius.
 Syrum optumè eccum. *S.* Cesso hunc adoriri? *C. Syre!*

S. Hem!
 Quid est? Te mihi ipsum jamdudum optabam dari.
C. Videre egisse jam nescio quid cum sene.
S. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi
C. Bonân' fide? *S.* Bonâ hercle. *C.* Non possum pati,
 Quin tibi caput demulceam: accede huc, Syre;
 Faciam boni tibi aliquid pro istâ re, ac lubens.
S. At si scias quàm scitè in mentem venerit.
C. Vah! gloriare evenisse ex sententiâ?
S. Non hercle verò, verum dico. *C.* Dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
 Menedemo dixit Clinia, et eâ gratiâ
 Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
C. Probè. *S.* Dic sodes. *C.* Nimum inquam. *S.* Imò si scias:
 Sed porrò anseuita quod superest fallaciâ.
 Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
 Ejus sibi complacitam formam, postquam aspexerit:
 Hanc capere uxorem. *C.* Modòne quæ inventa est? *S.* Eam,
 Et quidem jubebit posci. *C.* Quamobrem istuc Syre?
 Nam prorsus nihil intelligo. *S.* Vah! tardus es.
C. Fortasse. *S.* Argentum dabitur ei ad nuptias,
 Aurum, atque vestem, qui... tenesne? *C.* Comparet?
S. Idipsum. *C.* At illi ego nec do, nec despondeo.
S. Non? quamobrem? *C.* Quamobrem, me rogas? homini...
S. Ut lubet.

Nec modum, y que no hay tasa. *Syrum optumè*, hétele aquí á Siro á muy buen tiempo. *Cesso*, ¿en que me detengo que no le empenndo? *Te optabam*, ya hace tiempo que deseaba encontrarme contigo. *De illo*, ¿de lo que dije denantes? como lo dije lo he hecho. *Bonân'* ¿de veras? *Bonâ*, de veras, á fe mia. *Non*, no puedo menos de pasarte la mano por el cerro. *Et adduxisse*, y que por esto se la ha llevado consigo, porque tú no lo entendieses. *Dic sodes*, hablemos de veras: digo que está muy bien. *Vah! tardus*, ¡vaya, que eres pesado. Un poquito...

Non ego perpetuò dicebam ut illam illi dares,
 Verum ut simulares. *C.* Non mea est simulatio.
 Ita tu istac tua misceto, ne me admisceas.
 Egon', cui daturus non sim, ut ei despondeam?
S. Credebam. *C.* Minimè. *S.* Scitè poterat fieri:
 Et ego hoc quia dudum tu tantopere jusseras,
 Eò cœpi. *C.* Credo. *S.* Ceterum equidem istuc, Chreme,
 Atqui, bonique facio... *C.* Atqui cum maxumè
 Volo te dare operam ut fiat, verum aliâ viâ.
S. Fiat: quæratür aliud, sed illud quod tibi
 Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
 Id nunc reddendum est illi, neque tu scilicet
 Eò nunc confugies: « Quid mea? nunc mihi datum est?
 Num jussi? num illa oppignerare filiam
 Meam me invito potuit? » Verum illud, Chreme,
 Dicunt: *Jus summum, sæpe summa malitia est.*
C. Haud faciam. *S.* Imò, aliis si licet, tibi non licet...
 Omnes te in lautâ et bene actâ parte putant.
C. Quin egomet jam ad eam deferam. *S.* Imò filium
 Jube potiùs. *C.* Quamobrem? *S.* Quia enim in eum suspicio
 est
 Translata amoris. *C.* Quid tum? *S.* Quia videbitur
 Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
 Et simul conficiam faciliùs ego quod volo.
 Ipse ad eò adest: abi, effer argentum. *C.* Effero.

Oppignerare, prometer. *Omnes putant*, todo el mundo te tiene en reputacion de hombre poderoso y muy acaudalado. *Quin egomet*, antes bien yo se lo llevaré. Mejor es que mandes á tu hijo que lo lleve...

SCENA V.

CLITIPHO. SYRUS.

C. Nulla est tam facilis res, quâ difficilis siet,
 Quam invitus facias: vel me hæc deambulatio
 Quàm non laboriosa, ad languorem dedit!
 Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuò

Vel hæc, aun este paseo no largo, ¡qué fastidioso me ha sido!...

Nulla est. Clitipho siente no haber visto á Baquis, y Siro le cuenta cómo ya tiene el dinero.

Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
 Ut te quidem omnes di, deæque, quantum est, Syre,
 Cum istoc invento, cumque incepto perduint...
 Hujusmodi mihi res semper comminiscere,
 Ubi me excarrufices. *S.* I tu hinc quò dignus es:
 Quàm pæne tua me perdidit protervitas!
C. Vellem hercle factum: ita meritus. *S.* Meritus? quomodo?
 Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
 Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
C. Quid igitur tibi vis dicam? abiisti.
S. Jam non sum iratus, sed scin' ubi nunc sit tibi
 Tua Bacchis? *C.* Apud nos. *S.* Non. *C.* Ubi igitur? *S.* Apud
 Cliniam.
C. Perii! *S.* Bono animo es; jam argentum ad eam deferes,
 Quod ei pollicitus. *C.* Garris: unde id? *S.* A tuo patre.
C. Ludis fortasse me. *S.* Ipsa re experibere.
C. Næ ego fortunatus homo sum! deamo te, Syre.
S. Sed pater egreditur, cave quidquam admiratus sies,
 Quâ causâ id fiat: obsecundato in loco:
 Quod imperabit, facito; loquitur paucula.

Cumque incepto, y con esta traza. *Quàm pæne*, ¡que casi ha estado para perderme tu terqueria! *Ita meritus*, así lo has merecido. *Garris*, te burlas. *Obsecundato in loco*, condesciende con él oportunamente.

SCENA VI.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. Ubi Clitipho nunc est? *S.* Ecceum me, inque. *CL.* Ecceum hic tibi.
CH. Quid res esset, dixtin' huic? *S.* Dixi pleraque omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. *S.* Hei, quid stas lapis? Quin accipis? *CL.* Cedo sanè. *S.* Sequere hac me ocius. Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:

Eccum me, aquí me tienes: di, *CL.* Heme aquí. *Sequere hæc*, ven acá conmigo pronto...

Ubi Clitipho, Cremes da el dinero á Clitipho para que se lo lleve á Baquis.

Eccum me, responde Siro á Cremes, y en esto denota el miedo que

tiene de que se descubra el engaño. Estos toques de imaginación para expresar y sostener los caracteres son el formento de los poetas dramáticos.

Nam nihil est, illic quod moremur diutius.
CH. Minas quidem jam decem habet a me filia,
 Quas pro alimentis esse nunc duco datas:
 Hasce ornamentis consequentur alteræ.
 Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa injusta ac prava fiunt moribus!
 Mihi nunc, relictis omnibus, inveniendus est
 Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

Hasce, id est, *minas*, tras de estas irán otras para las galas: en verdad, esto requiere dos talentos para el dote. *Relictis omnibus*, dejados todos estos negocios.

SCENA VII.

MENEDEMUS. CHREMES.

M. Multò omnium nunc me fortunatissimum
 Factum puto esse, gnate, cum te intelligo
 Resipisse. *C.* Ut errat! *M.* Te ipsum quarebam, Chreme;
 Serva, quod in te est, filium, et me, et familiam.
C. Cedo, quid vis faciam? *M.* Invenisti hodie filiam.
C. Quid tum? *M.* Hanc sibi uxorem dari volt Clinia.
C. Quæso, quid tu hominis es? *M.* Quid? *C.* Jamne oblitus es
 Inter nos quid sit dictum de fallaciâ,
 Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? *M.* Scio.
C. Ea res nunc agitur ipsa. *M.* Quid dixti, Chreme?
C. Erravi, res acta est. *M.* Quantâ de spe decidi!
C. Imò hæc, quæ apud te est, Clitiphonis est
 Amicæ. *M.* Ita aiunt. *C.* Et tu credis? *M.* Omnia.
C. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cum desponderim,
 Des qui aurum ac vestem, atque alia quæ opus sunt, com-
M. Id est profectò, id amicæ dabitur. *C.* Scilicet (paret.)
 Daturum. *M.* Ah! frustra igitur gavisus sum miser!

Resipisse, te has enmendado. *Quid tum?* ¿y qué? *Quid tu hominis es?* ¿qué hombre eres tú? *Res acta est*, ya no hay remedio. *Scilicet daturum*, no pongas duda en que se lo dará.

Multò omnium, esta escena comprende la acción, pues Menedemo se alegra de ver que su hijo quiera casarse con la hija de Cremes. Se

ve la credulidad de los viejos cuando se imaginan que las cosas van á su gusto.

Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.
 Quid nunc renuntiam abs te responsum, Chreme,
 Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?
C. Ægrè? nimium illi, Menedeme, indulges. *M.* Sine,
 Inceptum est, perforce hoc mihi perpetuò, Chreme.
C. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.
M. Dicam: quid deinde? *C.* Me facturum esse omnia:
 Generum placere, postremò etiam si voles,
 Desponsam quoque esse dicito. *M.* Hem! istuc volueram.
C. Tantò ocius te ut poscat, et tu id, quod cupis,
 Quàm ocissimè ut des. *M.* Cupio. *C.* Næ tu propediem,
 Ut istam rem video, istius obsaturabere.
 Sed hæc, ut ut sunt, cautim et paulatim dabis,
 Si sapias. *M.* Faciam. *C.* Abi intrò, vide quid postulet.
 Ego domi ero, si quid me voles. *M.* Sanè volo:
 Nam te sciente faciam quidquid egero.

Quid nunc, qué respuesta, pues, le diré que me has dado, para que no conozca que yo lo he entendido, etc. *Perforce hoc mihi,* haz por llevar esto al cabo para siempre. *Convenisse,* que me has hablado. *Generum placere,* que me parece bien el yerno.

ACTUS QUINTI

SCENA I.

MENEDEMUS. CREMES.

M. Ego me non tam astutum neque ita perspicacem esse id scio:
 Sed hic adjutor meus, et monitor, et præmonstrator Chremes
 Hoc mihi præstat: in me quidvis harum rerum convenit,
 Quæ sunt dicta in stultum: caudex, stipes, asinus, plumbeus.

Ego scio, bien sé yo que no soy tan astuto, ni tan avisado, tan sabihondo, ni tan hábil que me pierda de vista. (*Toda esta gratiatiene esta ironia.*) Pero este Cremes, mi compinche, consejero y maestro, me excede en esto: á mí me cuadra cualquiera de las cosas que se dicen á un necio: tronco, leño, bestia, majadero; mas á él nada de esto se le puede apropiár, porque, etc.

Ego me non, Menedemo informa á Cremes de lo que he pasado, y este

conoce que su hijo está amistado y mal entretenido.

In illum nihil potest, nam exsuperat ejus stultitia hæc omnia.
C. Ohe! jam desine deos, uxor, gratulando obtundere,
 Tuam esse inventam gnatam: nisi illos ex tuo ingenio judicas,
 Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum est centies:
 Sed quid interim illic jamdudum gnatus cessat cum Syro?
M. Quos ais homines, Chreme, cessare? *C.* Hem! Menedeme,
 advenis?
 Dic mihi, Clinia: quæ dixi nuntiastin? *M.* Omnia.
C. Quid ait? *M.* Gaudere adeò ocepit, quasi qui cupiunt nuptias.
C. Ha! ha! he! *M.* Quid risisti? *C.* Servi venere in mentem Syri
 Calliditates. *M.* Itane? *C.* Voltus quoque hominum fingit scem.
M. Gnatus quod se assimulat lætum, id dicis? *C.* Id. *M.* Idem istuc mihi
 Venit in mentem. *C.* Veterator! *M.* Magis, si magis noris, [putes
 Ita rem esse. *C.* Ain' tu? *M.* Quin tu auscultata. *C.* Mane, hoc prius scire expeto
 Quid perdidideris; nam ubi desponsam nuntiasti filio,
 Continuò injecisse verba tibi Dromonem, scilicet,
 Sponsæ vestem, aurum, ancillas opus esse, argentum ut dares.
M. Non. *C.* Quid non? *M.* Non, inquam. *C.* Neque ipse gnatus? *M.* Nihil prorsus, Chreme.
 Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptia.
C. Mira narras: quid Syrus meus? ne is quidem quidquam?
M. Nihil.
C. Quamobrem? *M.* Nescio equidem. Sed te miror, qui alia tam planè scias...
C. Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.
 Quot res dedere, tibi nunc possem persentiscere,
 Nisi essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi!
 At næ illud haud inultum, si vivo, ferent:

Jam desine, deja ya de cansar á los dioses con tanto darles gracias. *Cessat,* está detenido. *Itane?* ¿qué es posible? *Voltus fingit,* hasta los semblantes de los hombres remeda el malvado. *Veterator,* taimado; recoído en picardias. *Magis, si magis,* mas le tendrías por tal, si supieras bien el negocio. *Continuò injecisse,* que inmediatamente te habia dicho. *Magis unum,* antes bien daba prisa solamente. *Ne is quidem,* ¿ni este Siro pidió nada?...

Nam jam... *M.* Non tu te cohibes? non te respicis? Non tibi ego exempli satis sum? *C.* Præ iracundiâ, Menedeme, non sum apud me. *M.* Tene istuc loqui? Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare, Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? *M.* Id quod me fecisse aiebas parum: Fac te esse patrem sentiat, fac ut audeat Tibi credere omnia, abs te petere et poscere: Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Imò abeat potiùs multò quovis gentium, Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem. Nam si illi pergam suppeditare sumptibus, Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res dedit.
M. Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves! Difficilem ostendes te esse: et ignosces tamen Post, et id ingratum. *C.* Ah! nescis quàm doleam. *M.* Ut lubet.
 Quid hoc quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est Quod mavis. *C.* Imò et gener, et affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
 Quid obticisti? *C.* Dotis? *M.* Ita dico. *C.* Ah! *M.* Chreme, Ne quid vereare, si minus est, nihil dos nos movet.
C. Duo talenta pro re nostrâ ego esse decrevi satis. Sed ita dictu opus est, si me vis salvum esse, et rem, et filium,
 Me mea omnia bona doti dixisse illi. *M.* Quam rem agis?
C. Id mirari te simulato, et illum hoc rogato simul, Quamobrem id faciam. *M.* Quin ego verò quamobrem id facias, nescio.
C. Egone, ut ejus animum, qui nunc luxuriâ et lasciviâ Diffluit, retundam, redigam, ut quò se vortat nesciat.
M. Quid agis? *C.* Mitte, ac sine me in hac re gerere mihi moram. *M.* Sino. [paret:
 Itane vis? *C.* Ita. *M.* Fiat. *C.* Age, jam ut uxorem arcessat, Hic, ita ut liberis æquum, dictis confutabitur;

Ne quam aliam, no busque algun otro acomodo. *Illæc res*, me hace volver de veras al rastrillo. *Et id ingratum*, y esto aun quando no te lo agradezca. *Ut retundam*, para meterle en pretina, y reducir su ánimo, que está relajado con el lujo y liviandad, de modo que no sepa á dónde volverse. *Hic ita*, á este se le reñirá de palabra como es razon hacer con los hijos...

Sed Syrum..... *M.* Quid eum? *C.* Egone? si vivo, adeò exornatum dabo, Adeò depexum, ut dum vivat, meminerit semper mel: Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat. Non (ita me di ament) auderet hæc facere viduæ mulieri, Quæ in me fecit.

Quid eum, ¿qué le haras? *Dabo*, te le daré tan compuesto y tan peinado, etc. (esto es, tan castigo y zurrado, etc.) *Qui habet*, que me tiene á mí por su juguete y diversion.

SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

CL. Itane tandem, quæso, est, Menedeme, ut pater Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris? Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser? Vulgò id faciunt. *M.* Scio tibi esse hoc gravius multò ac durius,
 Cui sit; verùm ego haud minùs ægrè patior id, qui nescio, Nec rationem capio, nisi quòd tibi bene ex animo volo.
CL. Hic patrem adstare aiebas? *M.* Eccum! *CH.* Quid me incuscas, Clitipho?
 Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi et stultitiæ tuæ: Ubi te vidi animo esse omisso, et suavia in præsentia Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem: Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses perdere. Ubi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare, Abii ad proximos tibi qui erant; eis commisi, et credidi. Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho: Victus, vestitus: quò in tectum te receptes. *CL.* Hei mihi!

Scio hoc esse, sé que esto te incomoda mucho, y que te es muy sensible, por ser cosas contra tí. *Et prima habere*, y que tenias por principales las cosas que al presente son gustosas, y que no mirabas á lo por venir. *Ubi non licuit mihi*, quando ví que no era cosa segura entregártelo á tí, como era razon, he recurrido á tus deudos...

Itane tandem, Chremes reprende á su hijo Clitipho su mala conducta.

CH. Satius est, quam, te ipso herede, hæc possidere Bacchidem.

S. Disperii, scelestus quantas turbas concipi insciens!

CL. Emori cupio. *CH.* Prius, quaeso, discite quid sit vivere: Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

S. Here, licetne? *CH.* Loquere. *S.* At tutò? *CH.* Loquere. *S.* Quæ ista est pravitas,

Quæve amentia, quod peccavi ego, id obesse huic? *CH.* Illicet.

Ne te admisce, nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi Nec precatorem pararis. *S.* Quid agis? *CH.* Nihil succenseo. Nec tibi, nec huic, nec vos est æquom, quod facio mihi.

S. Abiit, ac rogasse vellem. *CL.* Quid? *S.* Unde mihi peterem cibum:

Ita nos alienavit: tibi jam esse ad sororem intelligo.

CL. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame mihi sit, Syre?

S. Modò liceat vivere, spes est. *CL.* Quæ? *S.* Nos esurituros satis.

CL. Irrides in re tantâ, neque me quidquam consilio adjuvas?

S. Imò et ibi nunc sum, et usque dudum id egi, dum loquitur pater.

Et quantum ego intelligere possum... *CL.* Quid? *S.* Non aberit longius.

CL. Quid id ergo? *S.* Sic est: non esse horum te arbitror.

CL. Quid istuc Syre?

Satin' sanus es? *S.* Ego dicam quod mi in mentem, tu dijudica.

Quantas turbas, que zoriza he movido sin saberlo. Tum istoc, entonces acude á ese remedio. Here, licetne? señor, ¿puedo hablar una palabrita? licet, quitateme allá. Nec tu pararis, no te busques refugio, ni llames rogadores. Nec æquom, id es succensere, ni es justo que vosotros reprendais lo que yo hago en provecho mio. Ita alienavit, tanto nos ha dejado por puertas. Adeon' rem, es posible que haya venido ya á tan grande mal. Et usque dudum, y denantes...

Nec tu aram, en Atenas habia un altar en medio de la plaza, dedicado á la Misericordia. A él se acogian todos los infelices para defenderse

de los poderosos, ó los que cometian delitos dignos de castigo. A esto alude Terencio.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio Quæ propior esset te, indulgebant, tibi dabant: nunc filia Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te expellent.

CL. Est verisimile. *S.* An tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?

CL. Non arbitror. *S.* Nunc aliud specta: matres omnes filii In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ Solent esse: id non fit. *CL.* Verum dicis, quid ergo nunc faciam, Syre?

S. Suspicionem istam ex illis quare: rem profer palam; Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò: aut Scibis cujus sis. *CL.* Rectè suades, faciam. *S.* Sat rectè hoc mihi

In mentem venit: namque adolescens quàm minimâ in spe situs erit,

Tam facillimè patris pacem in leges conficiet suas.

Etiã haud scio anne uxorem ducat, ac Syro nil gratia.

Quid autem hoc? senex exit foras: ego lugio: adhuc quod factum est,

Miror non jussisse illico arripi me: ad Menedemum hinc pergam;

Eum precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

Dum istis solus, mientras no tuvieron mas que á tí, mientras no tuvieron otro objeto de complacencia que les tocasse mas de cerca, te regalaban, te daban... Quam minimâ, cuanta menos esperanza tuviere. Patris pacem, concluirá con las condiciones que quisiere las paces con su padre. Ac Syro, y no le darán las gracias á Siro.

SCENA III.

SOSTRATA CHREMES.

S. Profectò, nisi caves tu, homo, aliquid gnato conficies mali.

Profectò nisi. Sostrata reprendo á Cremes, que quiere desheredar al hijo.

Idque adeò miror, quomodo tam ineptum quidquam tibi
In mentem venire, mi vir, poterit.

CL. Pergin', mulier, odiosa esse? Nullamne ego
Rem unquam volui, quin tu in eà re mihi fueris adversatrix,
Sostrata?

At si rogitem jam, quid est quod peccem, aut quamobrem
hoc faciam? nescias.

In quà re nunc tam confidenter restas, stulta? *S.* Ego nescio.

C. Imò scis, potiùs quàm quidem redeat ad integrum eadem
oratio.

S. Oh! iniquos es, qui me tacere de re tantà postulas.

C. Non postulo: jam loquere: nihilominus ego hoc faciam
tamen.

S. Facies? *C.* Verum. *S.* Non vides, quantum mali ex eà re
excites?

Subditum se suspicatur. *C.* Subditum, ain' tu? *S.* Certè, in-
quam, mi vir.

C. Confitere tuum non esse. *S.* Ah! obsecro te, istuc inimicis
siet.

Egone confitear meum non esse filium, qui sit meus?

C. Quid metuis? Ne non, cùm velis, convincas illum esse
tuum?

S. Quòd filia est inventa? *C.* Non, sed quòd magis credendum
siet

Id, quod est consimilis moribus,

Convincens facilè ex te natum: nam tui similis est probè;

Nam illi nihil vitii est relictum, quin id itidem sit tibi:

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.

Sed ipse egreditur, quàm severus! Rem cùm videas, censeas.

Tam ineptum, una tan gran simpleza. *Quid, id est, quo pacto*,
¿como? *Tam confidenter*, tan atrevidamente porfias. *Potiùs quàm*,
antes que volvamos de nuevo á la misma porfia. *Subditum se*, sos-
pecha que no es hijo verdadero, ó que es supuesto. *Ah! obsecro te*,
quitate allá por tu vida. *Istuc inimicis siet*, esto para quien mal
me quiera. *Quàm severus!* ¿qué mal gesto! quien lo vea pensará
que es alguien.

SCENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CREMES.

CL. Si unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego volupta-
ti tibi

Fuerim, dictus filius tuus tuà voluntate, obsecro,
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei:

Quod peto, et volo, parentis meos ut commonstres mihi.

S. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. *CL.* Sum? *S.* Miseram me, hoccine quæsis-
ta obsecro?

Ita mihi atque huic sis superstes, ut ex me atque hoc na-
tus es,

Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum ex te
audiam.

CH. At ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

CL. Quos? *CH.* Si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus,
helluo.

Ganeo, damnosus: crede, et nostrum te esse credito.

CL. Non sunt hæc jam parentis dicta. *CH.* Non si ex capite
sis meo

Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, eà causà magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

S. Di isthæc prohibeant. *CH.* Deos nescio: ego quod potere
enitar sedulò. [tri

Quæris id quod habes, parentes; quod abest, non quæris, pa-
Quomodo obsequare, et ut serves quod labore invenerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos... pudet

Ita sis, así me alcances en dias á mi y á este Cremes. *Gerro*,
iners, vano, perezoso, engañador, tragon, rufian, perjudicial.
Di isthæc, no lo permitan los dioses. *Non mihi*, ¿no tuviese
empacho de traerme á Baquis con engaños delante de mis ojos?

Si unquam, Clitipho quiere saber
de sus padres si es hijo verdadero ó
supuesto: su padre le reprende, y
se ve al mismo tiempo la indulgen-
cia de las madres con los hijos, y la
severidad de los padres.

Non mihi, dice esto Cremes ocul-
tando la palabra *Bacchis*, por estar
presente Sostrata, madre de Clitipho,
por ser antigua ley entre los Roma-
nos: *Ne quis presentibus feminis
obscena verba faceret*.

Dicere, hac præsente, verbum turpe, at te illud nullo modo Facere puduit. *CL.* Ehec, quam ego nunc totus displiceo mihi! Quam pudet! neque quod principium inveniam ad placandum scio.

SCENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

M. Enimvero Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum, Nimisque inhumanè: exeo ergo, ut pacem conciliem: optumè Ipsos video. *CH.* Hem, Menedeme, cur non accessi jubes Filiam, et quod dixi dotis, firmas? *S.* Mi vir, te obsecro Ne facias. *CL.* Pater, obsecro mihi ignoscas. *M.* Da veniam, Chreme:

Sine te exorem. *CH.* Egon' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?

Non faciam. *M.* At id nos non sinemus. *CL.* Si me vivum vis, pater,

Ignosce. *S.* Age, Chreme. *M.* Age, quæso, ne tam obfirma te, Chreme.

CH. Quid istuc? Video non licere, ut cæperam, hoc pertendere. *M.* Facis ut te decet. *CH.* Eâ lege hoc adeo faciam, si facit Quod ego hunc æquom censeo. *CL.* Pater, omnia faciam: impera.

CH. Uxorem ut ducas. *CL.* Pater. *CH.* Nihil audio. *M.* Ad me recipio:

Faciet. *CH.* Nihil etiam audio ipsum. *CL.* Perii! *S.* An dubitas, Clitipho?

CH. Imò utrum vult. *M.* Faciet omnia. *S.* Hæc dum incipias, gravia sunt, Dumque ignores: ubi cognoris, facilia. *CL.* Faciam, pater.

Enimvero, realmente. *Optume*, á muy buen tiempo. *Ne tam*, no estés tan obstinado. *Hoc pertendere*, concluir esto. *Eâ lege hoc*, pero con tal condicion haré esto. *Ad me recipio*, yo salgo por fiador...

Enimvero. Sale Menedemo para desenlazar los intereses de todos. Cremes precisa á su hijo Clitipho á

que, dejando á Baquís, se case con otra, y perdona á Siro sus enredos.

S. Nate mi, ego pol tibi dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,

Filiam Phanocratæ nostri. *CL.* Rufamne illam virginem, Cæsiam, sparsò ore, adunco naso! non possum, pater.

CH. Eia ut elegans est! Credas animum ibi esse. *S.* Aliam dabo.

CL. Quid istuc? Quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum

Quam volo. *S.* Nunc laudo te, gnate. *CL.* Archonidis filiam. *S.* Perplacet. *CL.* Pater, hoc nunc restat. *CH.* Quid? *CL.* Syro ignoscas volo

Quæ meâ causâ fecit. *CH.* Fiat. Vos valetè et plaudite.

Cæsiam, sparsò ore, de ojos garzos, de boca grande y nariz corva. *Eia ut elegans est*, ea, qué de buena gracia es!

Sparsò ore, otros traducen la expresion sparsò ore, llena de pecas, como si dijera lentiginosa facie.